

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Hämeenaho, Pilvi; Koskinen-Koivisto, Eerika

Title: Etnografian ulottuvuudet ja mahdollisuudet

Year: 2014

Version:

Please cite the original version:

Hämeenaho, P., & Koskinen-Koivisto, E. (2014). Etnografian ulottuvuudet ja mahdollisuudet. In P. Hämeenaho, & E. Koskinen-Koivisto (Eds.), *Moniulotteinen etnografia* (pp. 7-31). Ethnos ry. Ethnos toimitte, 17.

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

ETNOGRAFIAN ULOTTUVUUDET JA MAHDOLLISUUDET

Pilvi Hämeenaho & Eerika Koskinen-Koivisto

Laadullisia tutkimusmenetelmiä käsittelevän konferenssin yhteydessä kahvipöydän ääreen kokoontuu joukko etnografisen tutkimuksen asiantuntijoita. Yksi on ollut kenttätyössä Afrikassa, toinen viettänyt viimeisen kuukauden arkistossa tutkien 1800-luvun kyläyhteisön sosiaalisia verkostoja ja kolmas tutkinut kotikaupunkinsa kouluja. Kahvittelun lomassa yksi tutkijoista räplää älypuhelinään tarkistaakseen, onko tutkimusblogiin ilmestynyt uusia kommentteja. Tutkijat vaihtavat ajatuksia tutkijan läsnäoloon ja valtaan liittyvistä eettisistä kysymyksistä, usean eri tutkijan tuottaman arkistoaineiston tulkinnasta ja tutkimuksen mahdollisuuksista herättää yhteiskunnallista keskustelua. Monitieteinen keskustelu tuo nopeasti esiin sen, ettei etnografialle ole löydettävissä yhtä yhteistä määritelmää tai kaiken kattavia ohjeita. Etnografista otetta sovelletaan, kun halutaan tehdä näkyväksi monitahoisia kulttuurisia ilmiöitä ja prosesseja sekä niiden merkityksiä yksilöille ja yhteisöille.

Useimmiten etnografialla viitataan tutkimusprosessin induktiiviseen luonteeseen ja tapaan käsitteellistää ja teoretisoida arkitodellisuuden ilmiöitä havainnointiin perustuvan kenttätyön kautta saatujen aineistojen pohjalta (esim. Lappalainen 2007; O'Reilly 2011). Myös tässä kirjassa etnografia ymmärretään koko tutkimusprosessia ohjaavana ja sitä määrittävänä tutkimusotteena. Vaikka etnografia etymologisesti viittaa deskriptiiviseen tutkimukseen, käsitetään se nykyään kulttuurin syvällisenä analyysinä ja merkitysjärjestelmien tulkintoina. Etnografiaan sisältyy siis sekä kulttuurin kuvaamista että refleksiivisen tulkintaprosessin kautta tapahtuvaa käsitetyötä (*concept work*, Marcus tässä teoksessa, ks. myös Willis 2000).

Etnografia perustuu empiricalle. Kentältä kerättävät aineistot ja myös tutkittavien kanssa syntyvä vuorovaikutus määrittävät koko prosessin kulkua ja siten myös tutkimuksen lopputuloksia. George E. Marcusin tämän teoksen ensimmäisessä avaintekstissä esittämät ajatukset etnografian uusista tiloista ja tekemisen paikoista korostavat vuorovaikutuksen merkitystä koko tulkintaprosessin ytimenä (myös esim. Jackson 1998). Osallistava, usein uusia teknologioita hyödyntävä etnografia rohkaisee vuoropuheluun tutkittavien kanssa paitsi aineistonkeruun aikana myös tutkimuksen raportointivaiheessa.

Kiinteä suhde kenttään sekä vuorovaikutuksen kautta tapahtuva muutos niin tutkimuskysymyksissä kuin tulkinnoissakin edellyttää etnografilta kykyä sopeuttaa omaa toimintaansa ja tarttua rohkeasti kentällä syntyviin tilanteisiin ja mahdollisuuksiin uusien näkökulmien tavoittamiseksi. Etnografian tekemiseen kuuluukin aina ennakoimattomuus ja yllätyksellisyys (ks. Malkki 2007) sekä tutkijalla tutkimuskohteesta olevien käsitysten ja ymmärryksen jatkuva muutos. Kuten toisen avaintekstin kirjoittaja, Billy Ehn, artikkelissaan painottaa, tutkijan kohteestaan rakentamat tulkinnat eivät ole vain etnografisen tutkimuksen lopputulos vaan osa jatkuvasti muuntuvaa tutkimusprosessia. Tehdyt tulkinnat johtavat uudenlaisiin näkökulmiin, tietoon ja oivalluksiin – uusiin kulttuurisiin tulkintoihin.

Kaikille etnografian tekemisen tavoille yhteistä on tutkijan merkitys kysymysten esittäjänä, kentän määrittelijänä sekä tutkimusvälineiden ja tulkintojen tekijänä. Tämän prosessiin kiinteästi sisältyvän subjektiivisuuden vuoksi *refleksiivisyys* ja *eettisyys* ovatkin aiheita, jotka askarruttavat jokaista etnografia läpi koko tutkimuksen teon. Yleisistä eettisistä ohjeista (esim. American Anthropological Associationin *Statement of Ethics* 2012; Kuula 2006) huolimatta jokaisen kenttätyön ja tapaustutkimuksen ainutlaatuisuus vaikuttaa siihen, että eettisiä kysymyksiä ja menettelytapoja on aina harkittava ja tulkittava uudelleen ja pohdittava tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa.

Tänä päivänä yksi etnografisen kirjoittamisen keskeinen tavoite onkin tehdä tutkijan tekemät valinnat näkyviksi ja siten myös tieteellisesti arvioitaviksi. Etnografia uudistui 1970- ja 1980-luvuilla representaation kriisin ja siitä seuranneen refleksiivisen käänteen myötä. *Writing Culture* -keskustelujen ja niitä seuranneiden kirjallisten kokeilujen jälkeen (esim. Clifford & Marcus 1986; Marcus tässä teoksessa) tutkijan näkyväksi tekeminen ja hänen roolinsa reflektointi osana etnografiaa ovat vakiintuneet etnografisen tutkimuksen tyyliksi, jopa uudeksi konventioksi (ks. esim. Coffey 1999). Keskustelua refleksiivisen kirjoittamisen rajoista, päämääristä ja tavoitteista sekä paikantamisen eri ulottuvuuksista käydään jatkuvasti. (Ks. esim. James ym. 1997; Geertz 1988; Fingerroos 2003; Marcus tässä teoksessa.) Paikantumisen osana pohditaan myös tutkimuksen eettisiä sitoumuksia.

Etnografisen tutkimuksen erilaiset käyttömahdollisuudet, paikat ja yleisöt tekevät jokaisesta projektista erilaisen. Vaihtelevista aiheista, aineistoista ja toteutustavoista huolimatta tutkimusprosessi rakentuu kuitenkin tiettyjen yhteisten peruselementtien varaan. Etnografisen tutkimuksen kannalta keskeisiksi voidaan nähdä kolme tutkimusprosessin ulottuvuutta. Ensinnäkin, tutkimus ja aineiston keruu tapahtuu *kentällä*. Toiseksi, etnografinen tutkimus perustuu

vuorovaikutukselle ja/tai kokonaisvaltaiselle kontekstoinnille. Kolmanneksi, tutkimus on vaikuttavaa *toimintaa*, joka tuottaa todellisuutta ja vaikuttaa ympäristöönsä.

Tämä kirja jakautuu näitä kolmea keskeistä elementtiä valottavaan osioon. Ensimmäisessä, nimeltään *Rajaton kenttä - Etnografinen tieto*, tarkastelun keskipisteessä on tiedon rakentumisen prosessi ja kentän käsitteen problematiikka. Millaisilla kentillä etnografi työskentelee ja miten kenttä rakentuu? Millaista tietoa etnografisin menetelmin saadaan? Kuinka käytetyt metodit ja tutkijan oma positio vaikuttavat etnografisen tutkimuksen tuloksena syntyvään tietoon? Mitä oikeastaan tarkoittaa, että tutkimusaineisto tuotetaan yhdessä tutkittavien kanssa ja miten erilaiset tietämisen, ajattelun ja tekemisen tavat voidaan sovittaa yhteen?

Katse ja vuorovaikutus tutkijan työvälineinä -osion neljä artikkelia käsittelevät aineistonkeruuta ja valittuja menetelmiä. Työvälineisiin kuuluvat esimerkiksi videokamera ja valokuvat sekä erityisesti tutkija itse omalla persoonallaan ja valinnoillaan. Millaista tietoa erilaiset välineet ja menetelmät tuottavat? Kuinka tutkijan läsnäolo ja osallistuminen vaikuttavat tutkittaviin ja havainnoitaviin tilanteisiin? Entä millaisia haasteita erilaiset välineet ja niiden käyttö synnyttävät?

Kolmas osio *Etnografia: vaikuttavaa toimintaa* käsittelee etnografisen tutkimuksen käytännön sovelluksia ja mahdollisuuksia. Miksi etnografista tutkimusta tehdään? Mihin siitä saatavaa tietoa voi käyttää? Osion artikkelit pohtivat erityisesti tutkijan suhdetta tutkimiinsa ihmisiin ja ilmiöihin. Etnografiaa tehdään yhteistyössä tutkittavien kanssa ja tutkijan on aina työstettävä omaa rooliaan suhteessa tutkittaviin ja tutkimuskohteeseen kenttätyön aikana mutta myös tutkimuksen tulosten käytön ja hyödyntämisen kohdalla. Kirjoittajat pohtivat myös tutkimuksen lähtökohtia, perusteita sekä tavoitteita, joita heillä on tiedon tuottajina ja tutkittaviensa tulkkeina.

Jaottelusta huolimatta kaikki artikkelit kuvaavat monipuolisesti etnografiseen tutkimusprosessiin kuuluvia osatekijöitä. Yhdistäväksi teemaksi nousee *etnografian*, kentällä ja työpöytänsä ääressä työskentelevän tutkijan, roolin kriittinen tarkastelu. Myös pohdinnat paikantumisesta, tärkeiden mutta usein sensitiivisten teemojen tutkimisen oikeutuksesta ja tutkimuksen tekemiseen liittyvistä valtasuhteista sekä tutkijan tekemistä eettisistä ratkaisuksista ja niitä ohjaavista periaatteista ovat läsnä kaikkien eri osioiden artikkeleissa.

Rajaton kenttä - Etnografinen tieto

Etnografia pohjautuu kenttätöölle: aineistonkeruulle tutkittavien parissa ja heidän kanssaan. Joskus kenttätöön käsitettä käytetään myös etnografisen tutkimuksen synonyyminä, jolloin etnografia ymmärretään ensisijaisesti aineistonkeruun menetelmänä. Pitkäkestoiseen osallistuvaan havainnointiin (*participant observation*) perustuvan kenttätöön merkitys korostuu erityisesti kulttuuriantropologien ja sosiaalitieteilijöiden etnografioissa. Onkin väitetty, että nimenomaan havainnointi tekee etnografiasta etnografiaa ja että etnografinen haastattelu limittyy aina osaksi pitkäkestoista osallistuvaa havainnointia, jolla pyritään kohteena olevan kulttuurin kokonaisvaltaiseen kuvaukseen (ks. esim. Huttunen 2010, 42–43; Heyl 2001, 367). Etnografinen tutkimusote ei kuitenkaan välttämättä edellytä omakohtaista kenttätöitä, vaan myös toisten keräämää arkistoaineistoa on mahdollista tarkastella etnografisesti pyrkien ymmärtämään kulttuurissa vallitsevia merkitysverkostoja. Tällöin kontekstualisoinnilla, aineiston liittämällä kulttuuriseen ympäristöön ja historialliseen makrotasoon eli aikaan ja paikkaan sekä aineistonkeruutilanteeseen on merkittävä osuus tutkimusprosessissa.

Teki tutkija kenttätöön itse tai ei, etnografinen aineisto kerätään kentältä. Kenttä voi sijaita lähellä tai kaukana, se voi olla virtuaalinen tai tekstuaalinen. Kun toinen etnografi muuttaa asumaan tutkimansa yhteisön luokse, sukeltaa toinen arkistoaineistojen kautta aukeavaan menneisyyteen. Etnografisen tutkimuksen kenttä ei siis ole paikkaan sidottu, vaan koostuu erilaisista tiloista, tilanteista, kohtaamisista ja näistä jääneistä jäljistä, kuten arkistoihin tallennetuista etnografisista aineistoista. Kentän paikantaminen, kentällä käytettävät menetelmät sekä kentällä syntyvät roolit ovatkin kuitenkin jatkuvan uudelleen määrittelyn kohteena. Monipaikkainen (*multi-sited*) etnografia (Marcus 1995; Huttunen 2010; Hirvi & Snellman 2012) syntyi tarpeesta seurata globaalisti liikkuvia ihmisiä ja paikasta toiseen nopeasti leviäviä ja muuntuvia ilmiötä. Yhä useammin etnografien arjessa esimerkiksi haastattelut ovat online- ja offline-tiloissa vuorottelevia hetkellisiä kohtaamisia, ja kenttätöitä lyhyitä vierailuja useissa erilaisissa paikoissa ja merkityksellisissä tilanteissa. Tutkija konstruoi kenttensä näistä vaihtuvista tiloista ja paikoista. Kenttä ei kuitenkaan koskaan ole valmis vaan muotoutuu ja muuttuu tutkimuksen edetessä. Se mikä tai missä kenttä sijaitsee, riippuu siis tavasta, jolla tutkija sen rajaa ja määrittelee. Kentän voi myös nähdä rakentuvan vuorovaikutustilanteista ja tutkijan vaihtuvista rooleista, joiden kautta hän tulee osaksi tutkimuksensa kohteena olevia yhteisöjä tai eroaa niihin kuuluvista jäsenistä (ks. Marttila tässä teoksessa).

Artikkelissa *Etnologinen kenttätö ja tutkimus* Outi Fingerroos ja Jukka Jouhki pohtivat kenttätöön luonnetta ja monimuotoisuutta. Heidän mukaansa etnografian vahvuutena on, että kentällä tutkija tutustuu monipuolisesti tutkittaviin ihmisiin, ilmiöihin ja maailmoihin, pureutuu haastaviinkin

kysymyksiin ja on valmis kyseenalaistamaan omia katsantokantojaan. Fingerroos ja Jouhki käsittelevät myös eettisiä kysymyksiä sekä kentälle pääsyn problematiikkaa, mikä on olennainen osa kenttätutkimusta. Kentälle pääsy ja tutkittavien tavoittaminen nimittäin määrittää tutkimuksen kulkua ja jopa tutkimusasetelman rakentumista.

Kenttä voidaan määritellä aineistoista rakentuvaksi tilaksi, jonka tutkija konstruoi valikoimalla ja rajaamalla mahdollisia tutkimusaineistoja, -paikkoja ja tutkittavia ryhmiä tai yhteisöjä. Tämän lisäksi kenttä voi rajautua fyysisesti erilaisten normien ja käytäntöjen tai esimerkiksi paikallisen, poliittisen tilanteen vuoksi, kuten Benita Heiskasen tutkimus osoittaa. Artikkelissaan Heiskanen pohdii väkivallan muovaaman kentän haltuunottoa ja sen uhan alla elävien todellisuuden tavoittamista Meksikon ja Yhdysvaltain rajalle sijoittuvissa El Pason ja Ciudad Juarezin kaupungeissa. Hänen tutkimuksensa kuvaa tutkimuskentän rakentamisen problematiikkaa tilanteessa, jossa ihmisten kulkeminen on rajattua ja tutkijan on määriteltävä kenttensä rajat oman ja haastateltaviensa turvallisuuden näkökulmasta.

Kentän rakentuminen ja se, kuka tutkii ja ketä tutkii, on olennaista myös analyysin teon ja tulkintojen näkökulmasta. Etnografian epistemologinen perusta on hermeneutiikassa. Hermeneuttinen tiedontuotannon prosessi tapahtuu vuorovaikutuksessa tutkijan ja tutkittavien ymmärrysten välillä. Tulkinnat syntyvät aina suhteessa tutkijan käsitykseen tiedon luonteesta sekä tutkittavien maailmankuvaan. Ne ovat siis aina kulttuurisidonnaisia. Syvällisen ymmärryksen tutkittavista ihmisistä ja ilmiöistä katsotaankin voitavan saavuttaa ainoastaan perehtymällä tutkimuskohteen kulttuuriseen kontekstiin hankkimalla tietoa ajasta, paikasta ja sosiaalisesta ympäristöstä (ks. Bringéus 1976/1990).

Etnografinen tutkimus perustuu relativismille, joka mahdollistaa erilaisten tietokäsitysten yhteensovittamisen. Tulkintojaan rakentavalle tutkijalle kentältä saatava tieto ei ole lähtökohtaisesti oikeaa tai väärää. Relativismi ei kuitenkaan yksiselitteisesti ratkaise käsitejärjestelmien yhteismitattomuuteen, vallankäyttöön tai yleistäviin kategorisointeihin liittyviä ongelmia, kuten Inkeri Koskinen artikkelissaan toteaa. Erilaisten tietokäsitysten tunnistaminen ja niihin sisältyvien mahdollisuuksien tarkasteleminen ja poikkitieteellisen tiedon tavoittelu ovat Koskisen mukaan kuitenkin paitsi etnografisen tutkimuksen haaste myös siihen sisältyvä mahdollisuus.

Hermeneuttiseen tutkimukseen kuuluu, että tutkija kysyy tutkittavilta ja aineistoilta kysymyksiä, vertailee, suhteuttaa ja peilaa tutkimuskohdettaan laajempiin yhteyksiin. Tulkintoja palataan tarkastelemaan uudelleen tutkimuksen eri vaiheissa. Aineistojen ja tulkintojen sisäiset ristiriitaisuudet vaativat perustelua, ja tutkijan ennako-oletukset muokkaantuvat. Etnografinen

tutkimusprosessi on näin ollen itseään korjaava prosessi. Siinä tehtävät kulttuuriset tulkinnat säilyttävät myös aina kiinteän yhteyden kuvattuun ilmiöön ja toimijoihin. (Esim. Åström 2005, Honkasalo 2008; Pöysä 2012). Tuloksena syntyy ilmiön kulttuurisen, eritasoisen ja -aikaisen kontekstuaalisuuden huomioivaa ”tiheää kuvausta”, uusia näkökulmia ja kulttuurisia tulkintoja (Geertz 1973; Ehn & Löfgren 1982; Honkasalo 2008; Knuuttila 2010).

Tutkittavien luona vierailut ja heidän arkeensa osallistunut tutkija voi pitää yhteyttä tutkittaviinsa vielä varsinaisen kenttätöön päätyttyä. Hän voi myös palata kentälleen täydentämään havaintojaan tai kokemaan aivan uutta. Sen sijaan arkistoaineistojen kautta rakentuvat kentät ovat etäällä ja ruumiillisen kokemuksen saavuttamattomissa. Arkistoidut haastattelut ja aineiston aikanaan keränneen tutkijan muistiinpanot ja haastatteluiden kontekstiedot avaavat vain pirstaleisia näkymiä menneisyyteen. Tutkija, jonka kenttä on arkistossa, kohtaakin ennalta valikoidun ja tämän päivän näkökulmasta mahdollisesti puutteellisen aineiston. Sofia Kotilainen pohtii artikkelissaan kuinka jonkun muun kuin tutkijan itsensä keräämää muistitietoa voidaan lukea monella tapaa vaillinaisen aineiston pohjalta.

Ajallisesti monikerroksista aineistoa tutkittaessa on kuitenkin tärkeää muistaa, että ilmiölle tai tapahtumalle annettu määritelmä muuttuu ajan kuluessa, ilmiön muuttuessa, yksilön muuttuessa ja kulttuuristen arvojen muuttuessa. Etnografinen menetelmä antaa kuitenkin mahdollisuuden tarttua hetkeen, myös menneeseen hetkeen, tiettyyn kulttuurisesti ja sosiaalisesti paikallistuviin merkityksenantoihin (esim. Makkonen 2009). Yhdistettynä historiatieteiden menetelmiin, kuten lähdekritiikkiin ja esimerkiksi mikrohistorian tapoihin tarkastella menneisyyden ilmiöitä, voi etnografinen tutkimusote tarjota uusia välineitä esimerkiksi paikallisyhteisöjen kulttuurisia käsityksiä tulkitsevalle historian tutkimukselle.

Vuorovaikutus ja katse tutkijan työvälineinä

Etnografinen kenttätö voi tuottaa monenlaista, ulkopuolisen silmiin jopa sekavaakin, aineistoa: kenttämuistiinpanojen lisäksi se voi sisältää esimerkiksi haastatteluja, videoita, valokuvia ja erityyppisiä digitaalisia aineistoja, asiakirjoja ja henkilökohtaisia dokumentteja. Tärkeän osan aineistoa muodostavat myös kentällä kertyneet kokemukset ja tunteet, joita tutkija usein reflektoi huolellisen kenttä- tai tutkimuspäiväkirjan avulla. Aineistonkeruun toteutus määrää sen, millaisia aineistoja kentältä poistuvalla tutkijalla on käytössään analyysivaiheeseen siirtyessään. Valitut

keruumenetelmät ja -välineet määrittävätkin koko etnografisen tutkimusprosessin luonnetta. Koska valittavana on lukuisia välineitä ja näkökulmia, jotka avaavat erilaisia analyysi- ja tulkintamahdollisuuksia, muodostuu jokainen etnografia ainutlaatuiseksi yhdistelmäksi erilaisia tekemisen tapoja.

Havainnointi- ja haastatteluaineistot muodostavat usein etnografisen tutkimusaineiston keskeisen rungon. Haastattelujen teosta ja haastatteluaineiston keräämisestä ja analyysistä on kirjoitettu runsaasti (ks. esim. Holstein & Gubrium 1995; Heyl 2001; Ruusuvuori ym. 2005; Huttunen 2010; Rastas 2010; Timonen 2013). Useassa tämän kirjan artikkelissa esiin nousee kuitenkin visuaalisen materiaalin kerääminen ja käyttö. Helky Koskelan kuvaus valokuvaelisaatio-menetelmästä tutkimuksen perustana nostaa esiin valitun menetelmän vaikutuksen prosessin etenemiselle ja myös tutkijan kohtaamille haasteille. Kuvauskalustoa edellyttävä menetelmä tuo runsaasti käytännön työtä ja jopa ongelmia, tutkijan ollessa osittain tekniikan armoilla. Toisaalta, kuten Koskela toteaa, tutkimuksen lopputulokset ja tulkinnat rakentuvat aineistoksi otettujen kuvien analysoinnille yhdessä tutkittavien kanssa eikä tämä ole kiinni kuvien teknisestä laadusta tai välineiden käytön asiantuntijuudesta. Teknisen osaamisen sijaan elisaatio-menetelmä edellyttää inhimillistä vuorovaikutusta, aikaa ja syventymistä tulkintojen rakentuessa kerroksellisesti ja monen henkilön tekemän analysoinnin kautta, kuten muissakin etnografisissa menetelmissä.

Tekniikka kuitenkin vaikuttaa aineistoon monin tavoin, esimerkiksi muuttamalla tutkittavien suhtautumista tutkijaan. Kameran läsnäolo saattaa etenkin aluksi vaikuttaa tutkittavien käytökseen ja myös tutkijaa kohtaan osoitettuun luottamukseen. Sanna Tawah ja Sidylamine Bagayoko kuvaavat artikkelissaan, kuinka kentällä kohdattujen ihmisten reaktiot vaihtelivat uteliaisuudesta jopa suoraan vihamielisyyteen tutkijan alkaessa kuvata pelkän katsomisen sijaan.

Myös kuvaamisen merkitys ja sillä saadun aineiston käyttötavat vaihtelevat. Kamerunilaisia torikauppiaita tutkinut Tawah kertoo artikkelissaan käyttäneensä videokameraa kentätöissä ensisijaisesti havainnoinnin tukena: kentällä nähdyn tallentamiseen ja välineeksi nähdyn ja tapahtuneen muistamiseen. Sirkka Komulainen puolestaan kuvaa tekstissään erityispäiväkodissa tekemäänsä tutkimusta, jonka aikana hän keräsi aineistoa myös videokameran avulla. Hän korostaa, kuinka juuri tallennettu materiaali mahdollisti hänen arkisissa tapahtumissa ja ohikiitävissä vuorovaikutustilanteissa tekemiensä havaintojen reflektoinnin yhdessä henkilökunnan kanssa.

Kamera voi olla myös koko tutkimusmenetelmän keskiössä, kuten Sidylamine Bagayokon visuaalista etnografiaa edustavassa tutkimuksessa. Bagayoko keräsi kentältä materiaalia, ei vain tutkimusta vaan myös etnografista dokumenttia varten, ja hänen tapansa työskennellä elokuvan

tekijänä ohjasi myös hänen havaintojansa tutkijana. Bagayokon artikkelissaan esittämä pohdinta korostaa etnografisen havainnoinnin luonnetta *kulttuurisena tulkintana*. Havainnointiin kuuluu olennaisena pyrkimys holistiseen, laajasti tutkimuskohdetta ja sen ympäristöä hahmottavaan katseeseen, mutta myös luovuus, havainnoitujen asioiden yhdistely uusilla tavoilla etnografisen narratiivin tuottamiseksi. (Ks. myös Marcus tässä teoksessa; Ehn tässä teoksessa; Ehn & Löfgren 1982; Willman 2007, 139.)

Se, millaisia aineistoja tutkija kerää ja miten hän tutkimuskohdettaan lähestyy, riippuu kentän luonteesta sekä siitä, mihin kysymyksiin halutaan vastauksia. Myös tutkijan suhde kenttään vaikuttaa näkökulman valintaan. Edes teknisten välineiden käyttö ei poista tutkijan itsensä merkitystä tutkimuksenteon tärkeimpänä työvälineenä (esim. Suojanen 1997; Rautiainen 2002). Tämä tulee selkeästi esiin silloin, kun aineistojen rakentumista tarkastellaan havaintojen lisäksi myös omakohtaisten kokemusten kautta.

Kokemuksellisuus ja ruumiillisuus voidaan nähdä havainnoinnin rinnalla ja siihen kiinteästi liittyvinä ulottuvuuksina etnografisen tutkimuksen keskeisinä välineinä ja tulkinnan linsseinä (ks. esim. Frykman & Gilje 2003). Tällöin esiin nousevat kysymykset *etnografisesta herkkyydestä* ja empatiasta tutkijan työvälineenä ja itse koetun merkityksestä osana kenttätöitä ja aineistojen analyysia. Johanna Aromaa ja Miia-Leena Tiili pohtivat artikkelissaan ruumiillisuuden ja eläytymiskyvyn merkitystä inhimillistä kokemusta kuvaavan tiedon tuottamiselle. Ruumiillinen ulottuvuus tuo jaetuille kokemuksille syvyyttä, joka mahdollistaa empaattiselle vuorovaikutukselle perustuvan yhdessä tulkittamisen prosessin (ks. myös Honkasalo 2008; Zahavi 2008).

Ruumiillisen kokemuksen tärkeyttä korostetaan usein osallistuvaan havainnointiin perustuvan kenttätöön antina ja sen tarjoamana mahdollisuutena. Viime aikoina on enenevässä määrin kehitetty osallistavia ja erilaisia modaliteetteja yhdistäviä etnografisia menetelmiä ja työvälineitä kuten aistien etnografia (ks. esim. Pink 2009). Tänä päivänä, uusien teknologioiden ja sosiaalisen median arkipäiväistymisen aikana etnografinen kenttätö ei kuitenkaan aina tapahdu fyysisessä paikassa, jossa tutkija olisi läsnä ruumiillisena olentona. Virtuaaliset kentät kuten internet ja sosiaalinen media ovat avanneet uudenlaisia tiloja ja osallistumisen mahdollisuuksia (Marcus tässä teoksessa; virtuaali-etnografiasta myös esim. Hine 2005; Haverinen 2009).

Jukka Jouhki pohtii artikkelissaan kokemuksiaan virtuaaliselta kentältä autoetnografian valossa. Hän kertoo toteuttaneensa osallistuvaa havainnointia pelaamalla itse nettipokeria, mikä tarjosi mahdollisuuden havainnoida pelimaailmaa ja pelaamiseen liittyviä tuntemuksia. Jouhki kuitenkin toteaa, että omakohtaisista kokemuksista huolimatta hänen oli vaikea irtautua tutkijan roolista ja

heittäytyä mukaan. Jouhki nostaakin esiin tärkeät kysymykset siitä, milloin osallistuva havainnointi muuttuu omaksi kokemukseksi ja milloin ja millä välinein tutkijan on mahdollista sisäpiiriläisen kokemus saavuttaa. Näitä osallistumisen ja jaetun kokemisen teemoja pohtivat omissa tutkimuksissaan myös esimerkiksi Annamaria Marttila ja Kaisa Nissi kirjan kolmannessa, etnografian tavoitteita ja tutkimuksen vaikuttavuutta käsittelevässä osiossa.

Edellä mainituissa artikkeleissa on tutkijan omakohtaisia kokemuksia hyödyntävän *autoetnografisen* menetelmän piirteitä. Autoetnografialle ei kuitenkaan ole löydettävissä selkeää määritelmää, minkä vuoksi on vaikea hahmottaa, miten se eroaa esimerkiksi osallistuvasta havainnoinnista ja refleksiivisestä tutkimusotteesta (Ojanen 2008; Uotinen 2010). Omakohtaisten kokemusten ja tunteiden tiedostaminen ja usein myös niiden kirjoittaminen mukaan tutkimukseen on tärkeä osa mitä tahansa etnografista tutkimusprosessia (Coffey 1999). Yhtenä erottavana tekijänä voidaan kuitenkin pitää tutkimuskohdetta; etnografisen tutkimuksen kysymyksen asettelut eivät kohdistu tutkijan kokemuksiin ja hänen toimintansa vaikutuksiin vaan ensisijaisesti tutkittavien ajatusmaailmaan ja sitä kautta aukeaviin mahdollisuuksiin tulkita heidän kokemuksiaan (Anderson 2006; Ojanen 2008; autoetnografiasta laajemmin esim. Uotinen 2010).

Toisen tai vieraan ymmärtäminen on aina osittaista ja tulkinnallista, perustui se sitten omakohtaiseen kokemukseen tai tietyn aikakauden asiantuntijuuden kautta tulevaan mahdollisuuteen lukea arkistoaineistoja. Tutkijan keskeinen työ on luovia omien tavoitteidensa, vaihtuvien tilanteiden ja matkalta kertyvien, keskenään ristiriitaisten ja vaikeasti yhteen sovitettavissa olevien aineistojen muodostamassa tieteen ristiaallokossa. Subjektiiivisuus on etnografisen tutkimuksen keskeinen ulottuvuus ja samalla myös sen vahvuus.

Etnografia: vaikuttavaa toimintaa

Etnografinen tapa tehdä tutkimusta on käytännönläheinen; etnografi pyrkii tavoittamaan ihmiset arkisessa toiminnassaan. Tutkimusotteen haasteena on, miten saattaa sen tulokset laajempaan tietoisuuteen ja käyttöön – vaikuttamaan ja jopa muuttamaan vallitsevia käytänteitä. Osallistava, yhteistyölle perustuva etnografia (*collaborative ethnography*) pyrkii tiiviisti eri toimijoiden kanssa yhteistyössä tehtävään tutkimukseen (esim. Marcus tässä teoksessa). Teoreettisen käsitelyön ohella se mahdollistaa myös soveltamisen esimerkiksi kehittämisprojekteissa tai museotoiminnassa. Matkailututkimusta tekevät Minni Haanpää, Maria Hakkarainen ja José-Carlos García-Rosell

pohtivat artikkelissaan, miten etnografista menetelmää voi soveltaa yleisötapahtumien ja matkailun kehittämishankkeiden toimintaympäristöissä. Muutokseen tähtäävä kehittämisnäkökulma haastaa etnografian roolin havainnoijana ja painottaa sen sijaan toimintaa ja aktiivisuutta, jolloin etnografia lähenee toimintatutkimusta. Mari Immosen projektikuvaus kertoo *Rock´n Vantaa* -hankkeen ja siihen liittyvän museonäyttelyn valmistelusta ja myös tutkimuksen vastaanotosta tutkittavien keskuudessa. *Rock´n Vantaa* -hankkeen esittely toimii esimerkkinä siitä, kuinka etnografian menetelmin voidaan rakentaa moniääninen ja paikallisia ilmiöitä pitkällä aikavälillä tarkasteleva kuvaus. Immonen sekä Haanpää, Hakkarainen ja García-Rosell nostavat esiin myös etnografisten projektien kiinteän suhteen paikallisiin yhteisöihin ja erilaisiin toimijaverkostoihin.

Annamaria Marttilan ja Sirkka Komulaisen tutkimusten tavoitteena on ollut tiedon tuottamisen ohella myös tutkittavien ja heidän kaltaistensa ihmisten elämää helpottavien käytäntöjen kehittäminen uuden tiedon pohjalta. Yhteistyö tutkittavien kanssa sekä sisäpiirin ymmärryksen välittäminen laajoille yleisöille ovatkin keskeisiä keinoja vaikuttaa tutkijan tunnistamiin epäkohtiin. Usein etnografinen tutkimus tuottaa tietoa, jonka pohjalta on mahdollista muodostaa ja muuttaa mielipiteitä vieraasta tai vähän tunnetusta kulttuurisesta ilmiöstä. Tutkimus voi siten vaikuttaa jopa asenteisiin näyttämällä tuntemattomasta ilmiöstä jotain, joka saa ihmiset näkemään sen uudessa valossa.

Viime vuosina keskustelua on käyty erityisesti antropologisen, etnografisen tutkimuksen poliittisuudesta sekä lähtökohtien että tavoitteiden osalta. Kriittisen analyysin kohteena ovat myös tavat ja mahdollisuudet, joilla tutkijat toimivat suhteessa erilaisiin yleisöihin ja medioihin. (Esim. Osterweil 2013; Marcus tässä teoksessa.) Soveltava antropologia (*applied anthropology, public anthropology*) tuottaa etnografisille menetelmille perustuvaa tietoa, jota voi hyödyntää esimerkiksi julkisen sektorin tai yritysten kehittämistyössä (esim. Marcus 1986, 166; Rylko-Bauer ym. 2006, 8; Osterweil 2013, 598–599). Soveltava antropologia sisältää usein vahvan pyrkimyksen vaikuttaa asioihin, esimerkiksi antamalla äänen vaiennetuille vähemmistöille tai muuttamalla epätasa-arvoisia käytäntöjä yhteisöissä ja yhteiskunnassa.

Kulttuuriantropologi Robert Borofsky (2011) on korostanut antropologisen tutkimuksen mahdollisuuksia ja merkitystä muutoksen välineenä sekä tutkijoiden yhteiskuntaa hyödyttävien tavoitteiden tärkeyttä. Tutkijat voivat ja heidän tuleeekin osallistua asiantuntijoina esimerkiksi maahanmuuttoa, monikulttuurisuutta tai yhteiskunnallisia arvoja koskevaan keskusteluun. (Esim. Eriksen 2002; myös Fingerroos ja Jouhki tässä teoksessa). Etnografinen, kulttuurisia eroja ja samankaltaisuuksia sensitiivisesti esiin tuova tutkimus voi edistää merkittävällä tavalla yhteisöllistä

toimintaa globaalissa maailmassa, sillä erojen korostamisen sijaan etnografinen tutkimus tähtää uusien näkökulmien ja tulkintojen tuottamiseen ja siten yhteisen ymmärryksen lisäämiseen.

Tutkijalle tämä toisin katsomisen ja uuden tiedon tuottamisen prosessi on myös oppimisen prosessi, jota esimerkiksi Kaisa Nissi artikkelissaan pohtii (ks. myös Murchison 2010). Nissi on tehnyt etnografiaa kentällä, jossa hänen ensisijainen roolinsa ei ollut tutkijan, vaan hoitoalan ammattilaisen. Reflektoidessaan kahden yhtäaikaisen mutta erillisen roolin suhdetta hän korostaa tutkijan ja hänen analyttisen reflektionsa merkitystä etnografisille tulkinnoille. Tutkijan roolin ja perspektiivin vuorottelu ja vaihtuminen eivät ole ongelma, onhan asioiden toisin näkeminen usein etnografian julkilausuttu tavoite (Lappalainen 2007; Skeggs 1997; Ehn tässä teoksessa). Käytännössä se voi olla esimerkiksi itselle tuttujen asioiden ja omien kokemusten tai erilaisiin kohtaamisiin sisältyvien tunnelmien ja niin sanotun hiljaisen tiedon näkyväksi tekemistä havaintojen, kyseenalaistamisen, tulkintojen ja kirjoittamisen kautta.

Aivovammautuneita tutkinut Annamaria Marttila nostaa esiin juuri toisin näkemisen ja omakohtaisen kokemuksen suhteen. Kuten Johanna Aromaa ja Miia-Leena Tiili tämän teoksen artikkelissaan, myös Marttila korostaa kokemuksen ja empaattisuuden merkitystä etnografisessa prosessissa. Vammautuneen näkökulman ymmärtäminen tuo mukanaan mahdollisuuden välittää tietoa, jota on vaikeaa tai jopa mahdotonta saada ilman refleksiivistä, myös omakohtaisiin kokemuksiin perustuvaa tulkintaa. Marttila määrittelee tutkijan olevan myös tutkittaviensa tulkki, joka antaa heille äänen ja avaa heidän vaikeasti sanallistettavia kokemuksiaan muodossa, jonka muutkin, vailla samoja kokemuksia olevat voivat ymmärtää. Empatiaa, omakohtaisten kokemusten reflektointia sekä autoetnografista otetta käytetäänkin usein vaikeasti artikuloitavien kokemusten kuvaamiseen. Esimerkiksi erilaisia arkisia vallankäytön muotoja voi olla vaikeaa tai jopa mahdotonta tuoda julki muutoin kuin itse koetun kautta.

Yksi etnografisen tutkimuksen piirteitä onkin aina ollut pyrkimys tuoda tietoa yhteiskunnan marginaalisista ryhmistä ja kulttuureista. Tutkimuksen kohteena ovat olleet paitsi alkuperäiskansat myös niin sanotusta valtakulttuurista poikkeavat alakulttuurit, vähemmistöryhmät kuin myös rikolliset (ks. Deegan 2001; myös Ferrel & Hamm 1998; Perälä 2011). Kun tutkimus kohdistuu niin sanottuihin äänettömiin tai sorrettuihin (*subaltern*) ryhmiin, joilla on vähän tai ei ollenkaan valtaa suhteessa järjestelmään, jonka sisällä he toimivat, on tutkija korostuneesti tulkin roolissa. Erityispäiväkodissa tekemässään tutkimuksessa Sirkka Komulainen halusi kuulla vammaisten lasten äänen heille annettujen roolien ja vakiintuneiden päivittäiseen kommunikaatioon liittyvien käytäntöjen takaa. Hänen tutkimuksensa osoittaa, kuinka vuorovaikutustilanteita nimenomaan

vammaisten lasten näkökulmasta tarkasteleva etnografia voi sekä tuoda uutta tietoa käytännön hoivatyön kehittämiseen että nostaa esiin ristiriitoja lasten oikeuksia käsittelevissä diskursseissa.

Komulaisen tutkimus tähtäsi tietojen hyödyntämiseen osana laajempien rakenteiden muuttamista. Tällöin hänen oli tunnistettava tutkimansa kentän eri toimijat ja ymmärrettävä niiden merkitys suhteessa tutkimuksen kohteena olevaan erityisryhmään. Tämä ilmiöön vaikuttavan järjestelmän eri tasojen ja toimijoiden huomiointi onkin olennaisen tärkeää kulttuuristen kokonaisuuksien ymmärtämiseksi. Pelkästään sorrettujen tai marginaalisten ryhmien näkökulma ei riitä laajempaan tutkittavan ilmiön paikantamiseen. Kuten kulttuuriantropologi Laura Nader (1972) korostaa, ei byrokraattisen, yhteisöä lakien ja säädösten avulla ohjaavan järjestelmän sisällä voi tarkastella vain niitä, joihin säädöksiä sovelletaan, vaan on tutkittava myös niitä, joilla on valtaa kirjoittaa nämä yhteiset säännöt. Naderin peräänkuuluttaman *studying up* -periaatteen mukaan ilmiötä rakentavat valtasuhteet on huomioitava kokonaisvaltaisesti osana tutkimusta.

Esimerkiksi köyhyyttä yhteiskunnallisena ilmiönä ei voi ymmärtää vain köyhien näkökulman kautta, vaan on tutkittava myös niitä hyväosaisia ja valtaa käyttäviä, joiden toiminta ohjaa köyhyyttä (ja rikkautta) tuottavaa järjestelmää (ks. esim. Marcus & Mascarenhas 2005).

Monipaikkainen etnografia, joka etsii, tunnistaa ja hyödyntää tutkimuksessa laajasti erilaisia havainnoinnin ja osallistumisen tiloja, tarjoaa mahdollisuuden juuri järjestelmien sisäisen vallan jaon perusteiden hahmottamiseen (Marcus 1995, 96–97; 105). Tällöin etnografisen tutkimuksen tavoite ei rajoitu tiedon tuottamiseen vain tietyistä, paikkaan tai esimerkiksi sosiaaliseen asemaan sidotuista ryhmistä, vaan siinä hahmotellaan ja selitetään yhteiskunnallisia ja kulttuurisia valtasuhteita sekä niiden vaikutuksia eri ryhmien ja yhteisöjen asemaan ja toimintaan.

Vaikkei tutkimukseen sisältyisi tietoista autoetnografista elementtiä, on päällekkäisiä rooleja ja sitoumuksia usein mahdoton välttää. Vuorovaikutus ja osallistuminen sekä analyttinen katse eivät sulje toisiaan pois, vaan sekä sisäpiiriläisen että ulkopuolisen näkökulmat ja kentällä tapahtuvan vuorovaikutuksen reflektointi ovat yhtä aikaa läsnä etnografisessa tutkimuksessa. Etnografiasta muodostuu näin monikerroksinen, osallisuuden ja ulkopuolisuuden, tutun ja vieraan vuorottelusta hahmottuva dialektinen prosessi.

Lopuksi

Millaista siis on etnografinen tutkimus etnologian alalla ja sen lähitieteissä 2010-luvulla? Kuten todettu, etnografisen menetelmän kattokäsitteen alle mahtuu mitä monipuolisinkin kirjoitettua visuaaliseen, kirjalliseen kuin myös puhuttuun, koettuun ja tunnettuun perustuvia aineistojen tuottamisen ja analyysin välineitä. George E. Marcusin artikkeli tässä teoksessa osoittaa, että etnografisen kenttätönn osallistavat muodot kutsuvat yhä enenevässä määrin tutkittavia ja erilaisia yleisöjä mukaan tutkimusprosessin eri vaiheisiin: aineistonkeruuseen, analyysiin ja käsitteellistämiseen sekä tulosten arviointiin ja uudelleen tulkintoihin. Tämä ei kuitenkaan poista tutkijoiden roolia projektien suunnittelijoina ja hallinnoijina. Etnografinen menetelmä ja sen keinoin tehty tutkimus on aina sidoksissa tutkijaan paitsi asiantuntijana myös yksilönä, kokevana ja tuntevana ihmisenä.

Subjektiiivisuus ei ole sidottua vain tutkijan tai tutkimusvälineiden rajallisiin mahdollisuuksiin ”vangita” elettyä todellisuutta. Etnografisin menetelmin tehtävä kulttuurien tutkimus pyrkii hahmottamaan, selittämään ja ymmärtämään elämään ja olemiseen liittyviä ilmiöitä, jotka eivät luonteeltaan ole yksiselitteisiä tai mitattavissa. Käytäntöihin, tapoihin, esineisiin tai uskomuksiin liitetyt merkitykset ovat aina kulttuurisidonnaisia ja yksilöiden kantamia, mutta samalla enemmän tai vähemmän jaettuja käsityksiä ja arvostelmia (esim. Shore 1996). Sen vuoksi mikään tutkimusmenetelmä ei voi kuvata niitä faktisesti (esim. Rastas 2010). Tilaa vaihtoehtoisille tulkinnoille ja kulttuurisille selitysmalleille on aina, eihän etnografia edes pyri antamaan kaiken tyhjentävää ja muut vaihtoehdot poissulkevaa vastausta tutkimuksessa esitettyihin kysymyksiin. Vaillinaisuus ja tietojen osittaisuus suhteessa reaalityodellisuuden elettyihin ja koettuihin ilmiöihin on itse asiassa etnografista tutkimusotetta määrittävä lähtökohta, ja kuten Marcus tässä kirjassa toteaa, myös sen keskeinen epistemologinen kysymys ja teoreema.

Kuten kaikkeen tieteen tekemiseen, myös kulttuurisia tulkintoja ja uusia näkökulmia tuottavan etnografian tarkoituksena on lisätä tietoa ja ymmärrystä tutkimuksen kohteena olevista ilmiöistä. Kulttuurisen ymmärryksen lisääminen on erityisen tärkeää maailmassa, jossa migraatioprosessit tuottavat kulttuurien yhteentörmäyksiä, hybridejä identiteettejä sekä jatkuvassa muutoksessa olevaa paikallisuutta (Olsson & Ruotsala 2009; Hirvi 2013). Globalisaatio ja medioiden kehittyminen ovat edistäneet ihmisten mahdollisuuksia olla yhteydessä toisiinsa ja saada tietoa toisten asioista. Laajentuneet verkottuneisuuden mahdollisuudet ovat antaneet tilaa myös erilaisten ääriilikkeiden vahvistumiselle. Kulttuurin tutkijoiden näkemysten soisi kuuluvan myös osana tätä eri medioiden tuottamaa moniäänisyyttä. Ihmisten tapojen ja heidän toimintaansa ohjaavien, omassa yhteisössä jaettujen arvojen ja näkemysten kautta on mahdollista selittää ja kuvata tietyn ilmiön merkityksiä ja

perusteluja – tehdä niistä kulttuurinen tulkinta, jonka kautta paikallista ja yksittäistäkin voidaan tarkastella osana yleistä ja jaettua.

Etnografia ei tuota tulkintoja, jotka olisivat irrallaan tutkittavien arjesta ja kokemuksista, vaan pyrkii tavoittamaan tutkittavien omat ajatusmallit ja esittämään ne suhteessa kulttuuriseen kontekstiinsa. Jokainen etnografi ja etnografia tuottaa uuden ainutlaatuisen tulkinnan aina muuttuvalta kentältäään. Samoin jokainen tutkija valitsee ja myös muokkaa omia tutkimusvälineitään omaan kenttäänsä sopivaksi, minkä vuoksi etnografia on jatkuvasti muuntuva ja uusiutuva tapa tehdä tutkimusta.

LÄHTEET:

- Anderson, Leon 2006. Analytic Autoethnography. – *Journal of Contemporary Ethnography* 35(4), 373–395.
- Borofsky, Robert 2010. *Why a Public Anthropology?* Hawaii Pacific University: Centre for a Public Anthropology.
- Bringéus, Nils-Arvid 1990 [1976]. *Människan Som Kulturvarelse. En Introduktion Till Etnologin*. 4. painos. Stockholm: Carlsson.
- Coffey, Amanda 1999. *The Ethnographic Self: Fieldwork and the Representation of Identity*. London: Sage.
- Clifford, James & Marcus, George E. 1986. *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography*. Berkeley: University of California Press.
- Deegan, Mary Jo 2001. The Chicago School of Ethnography. – Paul Atkinson, Amanda Coffey, Sara Delamont, John Lofland & Lyn Lofland (eds.) *Handbook of Ethnography*, 11–25. London: Sage.
- Ehn, Billy & Löfgren, Orvar 1982. *Kulturanalyser*. Malmö: Gleerups.
- Eriksen, Thomas Hylland 2002. *Kulturterrorismen. En uppgörelse med tanken om kulturell renhet*. Oslo: Nya Doxa.
- Ferrel, Jeff & Hamm, Mark S. 1998. *Ethnography at the Edge. Crime, Deviance, and Field Research*. Boston: Northeastern University Press.
- Fingerroos, Outi 2003. Refleksiivinen paikantaminen kulttuurien tutkimuksessa. – *Elore* 10(2) [online]. <http://www.elore.fi/arkisto/2_03/fin203c.html>. (Haettu 3.1.2014).
- Frykman, Jonas & Gilje, Nils 2003. Being There. An Introduction. – Jonas Frykman & Nils Gilje (eds.) *Being there. New Perspectives on Phenomenology and the Analysis of Culture*, 7–51. Lund: Nordic Academic Press.
- Geertz, Clifford 1973. *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.
- 1988. *Works and Lives. The Anthropologists as Author*. Stanford: Stanford University Press.

- Haverinen, Anna 2009. Trobriand-saarilta internetiin – antropologisen kenttätöön haasteita virtuaalisessa ympäristössä. – *J@rgonia* 16. [online]
<http://research.jyu.fi/jargonia/artikkelit/jargonia16_haverinen.pdf>. (Haettu 3.1.2014).
- Heyl, Barbara Sherman 2001. Ethnographic Interviewing. – Paul Atkinson, Amanda Coffey, Sara Delamont, John Lofland & Lyn Lofland (eds.) *Handbook of Ethnography*, 369–383. London: Sage.
- Hine, Christine (ed.) 2005. *Virtual Methods. Issues in Social Research on the Internet*. New York & Oxford: Berg.
- Hirvi, Laura 2013. *Identities in practice: a trans-Atlantic ethnography of Sikh immigrants in Finland and in California*. Studia Fennica Ethnologica 15. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hirvi, Laura & Snellman, Hanna 2012. Nine tales of the field. – Laura Hirvi & Hanna Snellman (eds.) *Where is the Field? The Experience of Migration Viewed through the Prism of Ethnographic Fieldwork*. Studia Fennica Ethnologica 14, 7–20. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Holstein, James A. & Gubrium, Jaber F. 1995. *The Active Interview*. Qualitative Research Methods Vol. 37. London: Sage.
- Honkasalo, Marja-Liisa. 2008. *Reikä Sydämessä. Sairaus Pohjoiskarjalaisessa maisemassa*. Tampere: Vastapaino.
- Huttunen, Laura 2010. Tiheä kontekstointi: Haastattelu osana etnografista tutkimusta. – Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.). *Haastattelun analyysi*, 39–63. Tampere: Vastapaino.
- Jackson, Michael 1998. *Minima Ethnographica. Intersubjectivity and the Anthropological Project*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- James Allison, Hockey, Jennifer Lorna & Dawson, Andrew (eds.) 1997. *After Writing Culture: Epistemology and Praxis in Contemporary Anthropology*. London: Routledge.
- Knuuttila, Seppo 2010. Tutkimusaineistojen muodostaminen. – Jyrki Pöysä & Helmi Järviluoma & Sinikka Vakimo (toim.) *Vaeltavat metodit*. Kultaneito VIII, 19–42. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Kuula, Arja 2006. *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.

Lappalainen, Sirpa 2007. Johdanto: Mikä ihmeen etnografia? – Sirpa Lappalainen, Pirkko Hynninen, Tarja Kankkunen, Elina Lahelma, Tarja Tolonen, Tuula Gordon & Tuija Metso (toim.) *Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus*, 9–14. Tampere: Vastapaino.

Makkonen, Elina 2009. *Muistitiedon etnografiaa tuottamassa*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 58. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Malkki, Liisa 2007. Tradition and Improvisation in Ethnographic Field Research. – A. Cerwonka & L. H. Malkki (eds.) *Improvising Theory: Process and Temporality in Ethnographic Fieldwork*, 162–187. Chicago: University of Chicago Press.

Marcus, George E. & Mascarenhas, Fernando 2005. *Ocasião: The Marquis and the Anthropologist, a Collaboration*. Walnut Creek: AltaMira.

Marcus, George E. 1986. Contemporary Problems of Ethnography in the Modern World System. – James Clifford & George E. Marcus (eds.) *Writing Culture. The Poetics and Politics of Ethnography*, 165–193. Berkeley, California: University of California Press.

- 1995. Ethnography in/of the World System: the Emergence of Multi-Sited Ethnography. – *Annual Review of Anthropology* 25, 95–117.
- 2008. Collaborative Options and Pedagogical Experiment in Anthropological Research on Experts and Policy Processes. – *Anthropology in Action* 15(2), 47–57.

Murchison, Julian 2010: *Ethnography Essentials. Designing, Conducting, and Presenting Your Research*. San Francisco: Jossey-Bass. A Wiley Imprint.

Nader, Laura 1972. Up the Anthropologist – Perspectives Gained from Studying Up. – Dell Hymes (ed.) *Reinventing Anthropology*, 284–311. New York: Random House.

Ojanen, Karoliina 2008: Kenttäkokemuksesta tiedoksi. – *Elore* 15(1). [online] <http://www.elore.fi/arkisto/1_08/oja1_08.pdf>. (Haettu 16.1.2014).

Olsson, Pia & Helena Ruotsala 2009. Introduction. – Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.) *Gendered Rural Spaces*, 7–17. Studia Fennica 12. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

O'Reilly, Karen 2011. *Ethnographic Methods*. 2nd ed. London: Routledge.

Osterweil, Michael 2013. Rethinking Public Anthropology through Epistemic Politics and Theoretical Practice. – *Cultural Anthropology* 28(4), 598–620.

Perälä, Jussi 2011. ”Miksi lehmät pitää tappaa?” *Etnografinen tutkimus 2000-luvun alun huumemarkkinoista Suomessa*. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Pink, Sarah 2009. *Doing Sensory Ethnography*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Pöysä, Jyrki 2012. *Työelämän alkeismuodot – Narratiivinen etnografia*. Kultaneito XI. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

Rastas, Anna 2010. Haastatteluaineistojen monet tehtävät haastattelututkimuksessa – Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.). *Haastattelun analyysi*, 64–89. Tampere: Vastapaino.

Rautiainen, Pirjo 2002. *Antropologin kenttä ja työ. Nojatuolista norsunluutorniin? Kulttuuriantropologin työn pohdintaa kahden kenttätökokemuksen perusteella*. Etnologiatieteiden Tutkimuksia 41. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Ruusuvuori, Johanna, Tiittula, Liisa & Aaltonen, Tarja (toim.) 2005. *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.

Rylko-Bauer, Barbara, Singer, Merrill & van Willigen John 2006. Reclaiming Applied Anthropology: Its Past, Present, and Future. – *American Anthropologist* 108(1), 178–190.

Shore, Bradd 1996. *Culture in Mind. Cognition, Culture, and the Problem of Meaning*. Oxford: Oxford University Press.

Skeggs, Beverley 1997: *Formations of Class and Gender. Becoming Respectable*. London: Sage.

Statement on Ethics: Principles of Professional Responsibility 2012 [online]. American Anthropological Society: Arlington (VA). <http://www.aaanet.org/coe/Code_of_Ethics.pdf> (Viitattu 3.1.2014.)

Suojanen, Päivikki 1997. Työkaluna tutkijan persoona. – Anna-Maria Viljanen & Minna Lahti (toim.) *Kaukaa haettua. Kirjoituksia antropologisesta kenttätöystä*, 149–157. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Timonen, Jukka 2013. *Todellisuudesta toiseen. Identiteetin rakentuminen uskonnollisista yhteisöistä irtautuneiden elämäkertomuksissa*. Kultaneito XII. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

Uotinen, Johanna 2010. Kokemuksia autoetnografiasta. – Jyrki Pöysä & Helmi Järviluoma & Sinikka Vakimo (toim.) *Vaeltavat metodit*. Kultaneito VIII, 178–189. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

Willis, Paul 2000. *The Ethnographic Imagination*. Cambridge: Polity.

Willman, Terhi 2007: Sukupolvesta sukupuoleen – naisten kohtaamisen haasteet etnologisessa tulkinnassa. – Pia Olsson & Terhi Willman (toim.) *Sukupuolen kohtaaminen etnologiassa*. Ethnos-toimite 13, 130–150. Helsinki: Ethnos ry.

Zahavi, Dan 2008. Simulation, Projection and Empathy. – *Consciousness and Cognition* 17, 514–522.

Åström, Anna–Maria 2005. Den etnologiska forskningsprocessen – en djupdykning i mentala och materiella sfärer. – Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*. Ethnos-toimite 11, 25–42. Helsinki: Ethnos ry.